

สรุป

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประวัติการเมืองไทย 2475-2500. บทที่ 1-2 หน้า 1-119.

บทที่ 1

บทนำว่าด้วยสังคมและการเมืองไทย

1. เส้นทางเดินของประวัติศาสตร์ไทยจากสยามเก่าและแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองไทย

การศึกษาเค้าโครงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นว่ากระบวนการในประวัติศาสตร์มีความต่อเนื่องและเกี่ยวพันกันอย่างไร ในปี 2447 J. Antonio, Guide to Bangkok and Siam ได้เขียนแนะนำว่าใครก็ตามที่ต้องการไปกรุงเทพฯ จะไปได้โดยทางเรือจากสิงคโปร์ ใช้เวลาเดินทาง 3 วัน และกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสยามมีประชากร 4 แสนคน โดยเป็นประชากรที่ผสมปนเปกันทางชาติพันธุ์ นอกจากนี้กรุงเทพฯ สยามเป็นเพียงประเทศเล็ก ๆ อยู่นอกเส้นทางคมนาคมของโลกตะวันตก สยามในช่วงของการเปลี่ยนคริสต์ศตวรรษเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 เป็นประเทศในเอเชียที่กำลังมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีกระบวนการของที่เรียกว่า **westernization** และ **modernization** กำลังเปลี่ยนจากสยามเก่าเป็นสยามใหม่

สยามเก่ามีศูนย์กลางของอำนาจอยู่ที่อยุธยา-ธนบุรี-กรุงเทพฯ อำนาจทางการเมืองอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นทั้ง "เทวราชา" และ "พุทธราชา" อำนาจของพระมหากษัตริย์มีมากเฉพาะในปริมณฑลรอบ ๆ เมืองหลวง ยิ่งไกลออกไปจากเมืองหลวงเท่าไร อำนาจของพระมหากษัตริย์ก็จะลดน้อยลงเท่านั้น ผู้นำท้องถิ่นจะมีอำนาจในเขตของตนเอง ประชากรของสยามเก่าเป็นประชากรที่ผสมปนเปทางชาติพันธุ์ และส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีอาชีพทำนา ประชากรจะถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร การเกณฑ์แรงงานมีกำหนดเกณฑ์ระหว่าง 3-6 เดือนต่อปี แต่ผู้ที่จะหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานจะต้องเสียภาษีในรูปของเงิน ส่วยที่เป็นผลผลิต หรือสิ่งของ และแรงงานที่ถูกเกณฑ์ส่วนมากเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงก็จะถูกเกณฑ์ในกรณีที่มีความจำเป็นของสถานการณ์ นอกจากนี้ประชากรโดยเฉพาะในภาคกลางและภาคใต้จะทำการผลิตเพื่อขายสินค้าของตน ส่วนรัฐจะใช้แรงงานจ้างจากคนจีน นอกจากนี้รัฐยังมีรายได้จากการผูกขาดการค้ากับต่างประเทศซึ่งเป็นการค้าที่ผูกขาดของกษัตริย์และขุนนาง หรือผู้ที่เป็นตัวแทนของรัฐที่ได้รับการอนุญาตเป็นกรณีพิเศษ และเป็นการค้าโดยเรือสำเภา

สยามเก่ายังมีประชากรที่เป็นทาสด้วย ส่วนใหญ่มาจากการติดหนี้จึงต้องขายตัวเป็นทาส หรือก็มาจากผู้ที่เป็นเชลยศึกสงคราม ประชากรในสยามจะมีชนชั้นปกครองที่เป็นเจ้าและขุนนาง และมีชนชั้นที่ถูกปกครองคือ ไพร่และทาส

2. สยามใหม่และการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 2435

การปรากฏตัวของลัทธิอาณานิคมในสยามนั้นมีอังกฤษและฝรั่งเศสที่เข้ามามีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงของสยาม และสยามก็พยายามที่จะปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยเพื่อเผชิญกับตะวันตก ด้วยการเรียนรู้และลอกเลียนจากตะวันตก มีการยกเลิกและปรับปรุงวัฒนธรรมประเพณีเดิมของตนเอง เพื่อให้เป็นแบบตะวันตกและเป็นที่ยอมรับของมหาอำนาจตะวันตก สำหรับการเรียนรู้นั้นมีทั้งการจัดการศึกษาขึ้นใหม่ภายในประเทศ การปฏิรูปของสยามเป็นการฉีกกำลังภายในประเทศเพื่อที่จะเผชิญกับลัทธิอาณานิคม แต่มิได้ทำให้เปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรม จากผลของการปฏิรูปการปกครองของสยาม ในปี 2435 หรือ ค.ศ.

1892 ทำให้มีการรวมอำนาจที่ศูนย์กลาง ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีลักษณะเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังทำให้กรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางของประเทศ และทำให้อำนาจของท้องถิ่นที่เคยมีมาแต่ก่อนต้องสูญสลายไป รวมทั้งเป็นความเชื่อของผู้นำสยามว่าการปฏิรูปช่วยให้ประเทศได้รับการยอมรับจากมหาอำนาจตะวันตกและช่วยให้สยามรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น มีผลทำให้สยามยังได้ยอมรับที่จะไม่อ้างสิทธิของตนเหนือดินแดนที่เคยอยู่ในอำนาจของสยามมาก่อน เช่น ลาว กัมพูชา และรัฐมลายูตอนเหนือ ดังนั้นการรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของสยามก็เป็นผลจากการปฏิรูปภายในประเทศ การดำเนินนโยบายทางการทูตที่ต้องโอนอ่อนผ่อนตาม

3. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และ “ประเทศไทย”

วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หรือ ค.ศ.1932 คณะราษฎร ซึ่งเป็นทหารบก ทหารเรือ และข้าราชการพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และเปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบกษัตริย์โดยรัฐธรรมนูญ คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษามีความเห็นว่าลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสิ่งล้าหลังไปแล้ว การดำรงอยู่ของระบอบเก่าที่รวมศูนย์อำนาจและอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์จะขัดขวางต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ การยึดอำนาจมีเป้าหมายที่จะจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ เปลี่ยนแปลงเป็นประชาธิปไตย ทำให้เกิดรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การขยายตัวของการศึกษา การเพิ่มบทบาทและสิทธิให้แก่สตรี แต่ระบอบประชาธิปไตยของสยามก็ยังคงอยู่ในวงจำกัดอยู่ แต่ปัญหาของรัฐบาลใหม่หลังจากการยึดอำนาจก็ขาดเสถียรภาพทางการเมืองอย่างสูง ทำให้คนรุ่นใหม่ที่กำลังก้าวขึ้นมาสู่อำนาจหันไปหาลัทธิชาตินิยมและลัทธิทหาร เพื่อใช้เป็นฐานสนับสนุนการปกครองของตน และประเทศก็ถูกเปลี่ยนชื่อจาก สยาม เป็น ประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2482 ในขณะเดียวกันในด้านนโยบายต่างประเทศ ไทยก็หันไปเพิ่มพูนความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นและก้าวสู่วงโคจรแห่งอำนาจใหม่ ซึ่งทำให้เกิดการขัดผลประโยชน์ของโลกตะวันตก โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ

สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้กลุ่มผู้นำใหม่ที่ยึดอำนาจเมื่อปี 2475 แยกกันทำให้เกิดขบวนการใต้ดินหรือที่เรียกกันว่าเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามไทยยังขาดพลังที่จะเป็นฐานของระบอบประชาธิปไตย กองทัพยังคงเป็นพลังเดียวที่เป็นกลุ่มก่อนที่สำคัญ และภายในระยะเวลา 3 ปีหลังสงคราม กองทัพก็ได้มีอิทธิพลทางการเมืองอีกครั้งด้วยการทำรัฐประหารในปี พ.ศ.2490 หรือ ค.ศ.1947

4. การพัฒนาเศรษฐกิจและยุคสมัยอเมริกันในไทยระหว่างทศวรรษ 2500 และ 2510

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ ได้กลายเป็นประเทศที่มีอิทธิพลอย่างมากในไทย รัฐบาลทหารไทยมีนโยบายที่จะร่วมมือกับสหรัฐฯ ทำให้ไทยตกอยู่ในวงโคจรแห่งอำนาจของสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลไทยยังได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจด้วยเป้าหมายที่จะสร้างประเทศในด้านอุตสาหกรรม มีการระดมทุนจากเอกชนทั้งในและนอกประเทศ และรัฐบาลก็ได้ทุ่มงบประมาณในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้วย ทำให้เศรษฐกิจของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีอัตราของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง แต่เป็นความเจริญที่ไม่สมดุล ไม่มีการกระจายรายได้ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท

ไทยเปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมมาเป็นประเทศที่อุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามสภาพทางการเมืองได้เกิดการชะงักงันเปลี่ยนแปลงไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม องค์กรทหารยังคงคุมอำนาจทางการเมือง ทหารปกครองโดยไม่มีรัฐธรรมนูญ ไม่มีพรรคการเมือง ไม่มีการเลือกตั้ง และไม่มีสหพันธกรรมกรเพื่อต่อรองค่าจ้างแรงงานและผลประโยชน์ของตน ดังนั้นความขัดแย้งในทางโครงสร้างของเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทำให้เกิดการลุกฮือของนักศึกษา

5. ขบวนการนักศึกษาเดือนตุลาคม 2516

เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 เยาวชนที่เป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ร่วมกับประชาชนเรียกร้องให้รัฐบาลคณะราษฎรไทยซึ่งมี ฤษอม-ประภาส-ณรงค์ ปลดปล่อยนิสิต นักศึกษา อาจารย์ และนักการเมือง 13 คนที่ถูกจับกุมฐานเรียกร้องรัฐธรรมนูญ การลุกฮือของนิสิต นักศึกษาเกิดขึ้นในช่วงใกล้เคียงกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ รวมทั้งมีการถอนทหารอเมริกันออกจากเวียดนามทำให้สถานการณ์ดูไม่แน่นอน เศรษฐกิจของไทยที่เจริญเติบโตมาอย่างรวดเร็วทำท่าจะหยุดชะงัก และข้ออ้างของรัฐบาลทหารที่จะคงอยู่ในอำนาจต่อไปก็ดูไร้เหตุผล อีกทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้สังคมไทยกำลังถึงจุดของหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ

6. แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทย

การศึกษาการเมืองไทยนั้นได้มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งมองว่าสังคมไทยเป็น “รัฐข้าราชการ” (bureaucratic policy) คือรัฐไทยมีแกนกลางอยู่ที่ข้าราชการไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือน และเป็นรัฐที่ไม่มีพลังอำนาจนอกรัฐเข้ามามีอิทธิพลเพียงพอ ดังนั้นสังคมจึงมีความยากลำบากที่จะเปลี่ยนให้เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยตะวันตก สังคมไทยมีการจัดลำดับขั้นสูงต่ำอย่างแน่นอน ดังที่เห็นได้ชัดในทางวัฒนธรรม เช่นในเรื่องของการใช้สรรพนามที่ต้องใช้ให้ถูกกับฐานะและกาลเทศะ ส่วนองค์กรหรือพลังต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือระบบราชการ ถือได้ว่าเป็น “พลังนอกระบบราชการ” (extra-bureaucratic forces) แต่ก็เป็นสิ่งที่สังคมไทยขาด เพราะองค์กรหรือพลังนอกระบบราชการนั้นเป็นองค์กรที่สามารถคานอำนาจของระบบราชการทหารและพลเรือนได้

สังคมไทยเป็นสังคมที่ถูกมองว่าค่อนข้างจะหยุดนิ่งอยู่กับที่ ปราศจากการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการขัดต่อข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมทุกสังคมย่อมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งที่สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากและเกิด “พลังนอกระบบราชการ” ขึ้นเป็นพลังที่อาจจะยังรวมกันไม่เป็นกลุ่มเป็นก้อนเพราะยังติดอยู่กับค่านิยมเก่าหรือระบบอุปถัมภ์ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2516-2519 มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นและเคลื่อนไหวในสังคมเป็น “พลังใหม่” ต่อรองกับระบบราชการและได้พยายามสร้างความเป็นตัวของตัวเองขึ้นมา ทำให้เห็นได้ว่าสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอย่างสูงมาก ส่วนในด้านธุรกิจการค้าก็เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยพร้อม ๆ กันซึ่งแต่เดิมเป็นการค้าระหว่างข้าราชการไทยกับพ่อค้าคนจีน แต่ได้เปลี่ยนแปลงเป็นกลุ่มธุรกิจการค้าสามารถรวมตัวกันจนกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ขึ้นมา ทำให้สามารถต่อรองและมีบทบาททางการเมืองโดยผ่านกระบวนการรัฐสภา

สังคมรัฐข้าราชการของไทยที่อิงแอบกับระบบการอุปถัมภ์กำลังได้รับการท้าทายจากกลุ่มพลังนอกระบบราชการ ซึ่งเป็นกลุ่มพลังใหม่ที่มีคุณลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนที่ต่างไปจากระบบของสังคมเดิม ไม่ว่าจะเป็นการมีความเชื่อมั่นในทางวิชาชีพ เชื่อมั่นในความสามารถของตน มีความเป็นตัวของตัวเองสูงและเป็นกลุ่มที่ทำงานหนัก ทำงานอย่างจริงจัง ตลอดทั้งความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เคยเกิดความขัดแย้งภายในระดับชนชั้นนำของระบบราชการโดยเฉพาะเท่านั้นแต่ได้กลายเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงของสังคมจากพลังนอกระบบราชการด้วย

สรุป
บทที่ 2

2475 : การปฏิวัติสยาม

1. ศุกร์ 24-อังคาร 28 มิถุนายน : 5 วันวิกฤต

คณะราษฎร ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการทหารและพลเรือนระดับกลาง จำนวน 102 นาย ได้ยึดอำนาจจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรีโดยมีจุดมุ่งหมาย คือ จะทำให้ประเทศสยามมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน การยึดอำนาจสำเร็จลงภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง เป็นการยึดอำนาจที่ปราศจากการเสียเลือดเนื้อ เป็นการปฏิบัติการอย่างรวดเร็วฉับพลัน เพราะมีการตัดการสื่อสารด้วยการยึดกรมไปรษณีย์ ทำให้องค์กรของรัฐไม่สามารถสั่งการหรือติดต่อกันได้ และที่สำคัญที่สุดก็คือการจับกุมเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไว้เป็นองค์และตัวประกัน ซึ่งทำให้เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับคณะราษฎร ทำให้การยึดอำนาจการปกครองสำเร็จภายใน 4 วัน และคณะราษฎรสามารถยึดอำนาจได้โดยความสงบเรียบร้อย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระนิพนธ์ยอมรับการสิ้นสุดของระบอบเก่าและเริ่มต้นกับระบอบใหม่และทำให้สยามมีกษัตริย์อยู่ใต้พระธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน

หลังการยึดอำนาจคณะราษฎรก็สามารถนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร และรัฐบาลใหม่รวมทั้งอำนาจทางการเมืองการปกครองได้ย้ายจากพระมหากษัตริย์มาสู่สถาบันใหม่ ๆ ในขณะที่เดียวกันผู้นำทางฝ่ายทหารของคณะราษฎรก็เข้าควบคุมตำแหน่งสำคัญๆ ในกองทัพเพื่อความอยู่รอดของตนและเพื่อเป็นฐานสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้

2. “คณะราษฎร” และ “คณะเจ้า”

คณะราษฎร ที่เป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งคำว่าคณะราษฎรนี้เป็นคำที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ตั้งขึ้น และได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของศัพท์บัญญัติใหม่ ๆ ของการเมืองไทย นอกจากนี้หลัก 6 ประการของคณะราษฎรก็ได้ปรากฏเป็นแนวนโยบายของรัฐบาลไทยอยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนานระหว่าง 2475-สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

โดยทั่วไปการศึกษาสังคมไทยสมัยโบราณจะพบคำว่า “เจ้า-ขุนนาง-ไพร่-ทาส” และสามารถแบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ชั้นชั้นว่าเจ้าและขุนนางเป็นชนชั้นปกครอง ส่วนไพร่และทาสเป็นชนชั้นอยู่ใต้การปกครอง ในสมัยเดียวกันนั้นก็มีการนำคำบางคำกลับมาใช้เป็นคำที่มีมานานแล้วแต่ได้ใช้ในความหมายใหม่ คือ “พลเมือง” และ “ราษฎร” นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายด้วยว่าคำว่า คณะราษฎร ได้ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายตรงข้ามกับคำว่า คณะเจ้า เพราะคำว่าคณะราษฎร เป็นคำที่สะท้อนให้เห็นความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ในแบบประชาธิปไตย ในแง่ของ ราษฎร ที่พึงมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง และเมื่อ คณะเจ้า ยังยึดกุมอำนาจการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ คณะราษฎร จึงมีความชอบธรรมที่จะยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย

3. การก่อตั้งขบวนการคณะราษฎร

คณะราษฎร แบ่งสมาชิก 102 นาย ออกเป็น 3 สาย คือ สายทหารบก 34 นาย มีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา(พจน์ พหลโยธิน) เป็นหัวหน้า สายทหารเรือ 18 นาย มีนายนาวาตรีหลวงสินธุสงครามชัย (สิน กมลนาวิน) เป็นหัวหน้า และสายพลเรือน 50 นาย มีหลวงประดิษฐมนูธรรม(ปรีดี พนมยงค์) เป็นหัวหน้า ซึ่งทั้ง 3 สายตกลงให้พระพหลฯ ที่มีความอาวุโส เป็นหัวหน้าคณะราษฎร และที่ประชุมได้ตกลงกัน “เปลี่ยนแปลงการปกครองของกษัตริย์เหนือกฎหมายมาเป็นการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย” และได้มอบหมายให้แยกย้ายกันหาสมาชิกเข้าร่วมทำการ ทั้งนี้การรวบรวมหาสมาชิกของคณะราษฎรนั้นนับได้ว่าทำได้อย่างรัดกุม เพราะไม่ปรากฏข่าวรั่วไหลออกไปภายนอก นอกจากนี้การที่สมาชิกของคณะราษฎรหลายนายเป็นผู้อยู่ในรัศมีของศูนย์กลางแห่งอำนาจ หรือ เป็นผู้อยู่ชายขอบของศูนย์กลางแห่งอำนาจ อีกทั้งความมั่นใจจนเกินไปในฐานะและการปกครองของรัฐบาลของรัชกาลที่ 7 ทำให้เห็นว่า ผู้ก่อการ เป็น เด็ก และ รู้จักดี ไม่น่าจะอยู่ในฐานะที่เป็นพิษเป็นภัยต่อระบอบการปกครองของตนได้

4. ความเห็น 2 ด้านต่อ 2475

การยึดอำนาจเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ถือได้ว่าเป็นการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐที่ประสบความสำเร็จเรียบร้อยอย่างน่าพิศวง แต่หลังการยึดอำนาจแล้วปัญหาความผัวผวนทางการเมือง ความขัดแย้งของผู้นำในระบอบเก่ากับระบอบใหม่ ความขัดแย้งในระหว่างผู้นำในระบอบใหม่ด้วยกันเอง ตลอดจนการที่ระบอบประชาธิปไตยมิได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยสมดังอุดมการณ์ที่วางไว้แต่แรก ทำให้คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทย โดยการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. 2475 นั้นเป็นผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากปัจจัยสนับสนุนหลายประการที่ได้กลายมาเป็นมูลเหตุของการทำการปฏิวัติในที่สุด

5. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์สังคม

หลังการยึดอำนาจ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้วได้สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์อันสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของสังคมไทยก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานเป็นภูมิหลังทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีปัจจัยหลายอย่างที่นำไปสู่ 2475 อีกทั้งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และการรวมอำนาจที่ศูนย์กลางและราชวงศ์ก็เป็นปัจจัยให้เกิดการยึดอำนาจด้วย ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามที่จะรวมอำนาจทางการเมืองไว้ที่สถาบันกษัตริย์ ทำให้อำนาจของขุนนางส่วนกลางและผู้นำในท้องถิ่นต้องถูกตัดทอนลง นอกจากนี้ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็ส่งผลต่อการเกิดเหตุการณ์ 2475 กล่าวคือ หลังการลงนามในสนธิสัญญาไม่เสมอภาคบาวริงแล้ว ระบบการค้าต่างประเทศของไทยที่เป็นระบบผูกขาดโดยเจ้าและขุนนางก็กลายเป็นเรื่องของการค้าเสรีพร้อม ๆ กันนี้ก็เกิดเศรษฐกิจที่มุ่งส่งผลผลิตทางการเกษตรเป็นสินค้าออก และประเทศเจ้าอาณานิคมได้เข้ามามีบทบาทเป็นตัวกลางในการนำสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคเข้ามาดินแดนแถบนี้ในขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้มีการผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออก

ความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ปัญหาของโลกสมัยใหม่ก็มีตามมา นั่นคือที่ดินได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญ เริ่มมีการสะสมที่ดิน มีการเก็งกำไรจากการมีที่ดินอย่างไม่เคยมีมาก่อน เจ้าและขุนนางตลอดจนคหบดีจะมีความได้เปรียบในแง่ของการรู้คุณค่าและราคาของที่ดิน บุคคลเหล่านี้จะเริ่มสะสมที่ดินเป็นการใหญ่ทำให้เริ่มเกิดปัญหาชาวนาไร้ที่ดิน นอกจากนี้ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้มีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดตามมา คือ สังคมไทยในอดีตจะประกอบด้วยคนกลุ่มใหญ่ 2 คน

ชั้น คือ เจ้า-ขุนนาง และไพร่-ทาส ฐานของสังคมอยู่ที่ไพร่เป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นทั้งแรงงานเกณฑ์ ผู้เสียภาษี อากรและผู้สร้างผลผลิตส่งให้เจ้าและขุนนางในรูปของส่วย และเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ก็ยังทำให้มีความต้องการแรงงานสูง แรงงานอิสระที่มีในรูปของไพร่กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตทางการเกษตร สังคมไทยเปลี่ยนจากการมี เจ้า-ขุนนาง-ไพร่-ทาส กลายเป็น เจ้า-ข้าราชการ-ราษฎร และมีสิ่ง ที่เรียกว่า ชนชั้นกลาง แทรกอยู่ตรงกลาง

6. ชนชั้นนำใหม่และข้าราชการ

คณะราษฎร จำนวน 102 นาย ส่วนใหญ่จัดเป็นชนชั้นนำใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการใหม่ สมัยของการปฏิรูปได้มีความพยายามที่จะสร้างทหารอาชีพขึ้นมาแบบตะวันตก มีการตั้งกรมทหารต่าง ๆ ขึ้นใหม่ สถาบันทหารได้รับการเสริมสร้างให้แข็งแกร่งมากด้วยการจัดสรรงบประมาณให้อย่างมากมาย การเสริมสร้างสถาบันทหารในด้านหนึ่งเป็นการเสริมสร้างกำลังและอำนาจเพื่อเป็นฐานรองรับสถาบันกษัตริย์ บรรดาตำแหน่งสำคัญในวงการทหาร ตลอดจนนาทหารระดับจอมพล นายพล จะอยู่กับพระญาติพระวงศ์ เป็นส่วนใหญ่ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความไม่พอใจของชนชั้นนำใหม่ที่ได้เข้ามาสู่สถาบันนี้

สถาบันข้าราชการพลเรือนได้รับการสร้างขึ้นใหม่เพื่อที่จะสร้างคนรุ่นใหม่ด้วยการศึกษาแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ซึ่งการศึกษาแบบใหม่หมายถึงโอกาสใหม่ที่จะช่วยเหลือฐานะและสภาพของคนในสังคมได้ การจัดการศึกษาแบบใหม่นี้มีจุดประสงค์คือสร้างคนแบบใหม่เพื่อเข้ารับราชการในกระทรวง ทบวง กรมที่เกิดขึ้นมากมาย อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออก การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่ทำให้มีการสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ที่ครอบคลุมถึงการปรับระบบการคลัง การศึกษา การศาสนา เป็นต้น ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างมาก ได้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นมาที่อยู่คาบเกี่ยวระหว่างกลางของเจ้า-ข้าราชการชั้นสูงกับราษฎร คือ ชนชั้นกลาง ที่ส่วนหนึ่งจะอยู่ในวงราชการทหารและพลเรือนอันเป็นสถาบันข้าราชการใหม่

7. อุดมการณ์ชาตินิยมและประชาธิปไตย

การก่อกำเนิดของรูปแบบรัฐสมัยใหม่ล่าสุดและทันสมัยที่สุด คือ รัฐชาติ(nation-state) ที่เกิดขึ้นในโลกใหม่(new world) พร้อม ๆ กับการเริ่มล่มสลายของรัฐจักรวรรดิ(empire) รวมทั้งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์(absolute monarchy) ซึ่งเป็นลักษณะของ รัฐราชวงศ์ ของ รัฐกษัตริย์ ยิ่งที่กล่าวมาแล้วว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือปัจจัยทางด้านอุดมการณ์ ปัจจัยไหนที่มีน้ำหนักที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แต่ก็ได้มีปรากฏการณ์สำคัญคือ การกำเนิดของลัทธิชาตินิยมที่มาพร้อมกับผู้นำใหม่ที่มาจากชนชั้นกลาง

สำหรับเมืองไทยแม้จะมีได้ตกเป็นอาณานิคมโดยตรง แต่ก็ถูกคุกคามโดยลัทธิอาณานิคม และก่อกองอยู่ภายใต้อิทธิพลทางเศรษฐกิจของตะวันตก การคุกคามทางการเมืองจากฝรั่งเศสและการครอบงำทางเศรษฐกิจของอังกฤษ ตลอดจนปัญหาทางวัฒนธรรมที่เกิดความรู้สึกในแง่ของการดูถูกเหยียดหยามผิวสี มีส่วนกระตุ้นให้เกิดลัทธิชาตินิยมขึ้นในหมู่ผู้นำของไทย และจะมีชัดเจนยิ่งในผู้นำใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดหน่ออ่อน ๆ ของลัทธิชาตินิยมไทยขึ้น แต่ยังมีลักษณะที่ผนวกกันระหว่าง ชาติ และ สถาบันพระมหากษัตริย์ มีการสร้างหลักไทย ขึ้นใหม่ที่ประกอบด้วย ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการเปลี่ยนสีธงชาติจากธงช้างเผือกอยู่บนพื้นแดงให้กลายเป็นธงไตรรงค์ อันเป็นองค์ประกอบของสีธงชาติแบบประเทศตะวันตก จะเห็นได้ว่าผู้นำใหม่มีความรู้สึกในเรื่องลัทธิชาตินิยมได้รับอิทธิพลจากปัญหาของการปกครองประเทศในสมัยนั้น

การศึกษาในระบบใหม่ทั้งในและนอกประเทศ จากการเปรียบเทียบประเทศของตนกับประเทศที่เจริญก้าวหน้ากว่า กลายเป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยที่มีในโลกละตะวันตกได้กลายเป็นคำตอบของสังคมในสมัยนั้นและมองเห็นว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นเรื่องของความล่าช้า ถ่วงความเจริญของชาติบ้านเมือง ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถจะปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงได้ จึงได้เกิดความขัดแย้งและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในที่สุด

8. ผู้นำสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับกระแสประชาธิปไตย

บรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศทำให้ผู้นำใหม่ได้รับอิทธิพลของการที่จะเปลี่ยนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาใช้ระบอบรัฐธรรมนูญ คนจำนวนมากมีความเห็นว่าประชาธิปไตยคือคำตอบ และทางแก้ปัญหาของประเทศ ส่วนด้านการเมืองภายในของไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็เป็นที่ยอมรับกันดีแล้วว่า เรื่องของการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องมาถึงสยามในที่สุด จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของกาลเวลาเท่านั้นว่าจะเหมาะสมเมื่อใด

9. รัชกาลที่ 7 กับปัญหาประชาธิปไตย และ “ความไม่พร้อม” ของสยาม

จากการเติบโตของผู้นำใหม่และความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและทั้งจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจระดับโลก ปัจจัยต่าง ๆ ที่ผนวกกันเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 7 ทำให้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต้องสิ้นสุดลง ทำให้การยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 เป็นไปได้โดยไม่ยากเย็นนัก และในขณะเดียวกันการเติบโตของผู้นำใหม่ก็เห็นได้ชัดแล้วในสมัยนี้การให้ทุนเล่าเรียนหลวงที่เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีนักเรียนไทยในยุโรปเพิ่มมากขึ้นเป็นประมาณ 400 คนในปี พ.ศ. 2467 แต่การยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองก็มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเป็นความเห็นและความเชื่อในระดับผู้นำโดยประเพณีของสยามที่เชื่อว่า ความไม่พร้อมของสยามต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นมีรากฐานมาจากความด้อยการศึกษาของประชาชน และมีความเชื่อว่าระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่เป็นระบบของตะวันตกนั้นไม่เหมาะสมกับคนตะวันออกเป็นความเชื่อในเรื่องความแตกต่างของ ผิวนิว-ผิวเหลือง

10. คนจีนกับปัญหาประชาธิปไตยสยาม

ความหวุ่นวิตกของเจ้าและขุนนางในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถึงเรื่องความไม่พร้อมของคนไทยทั่วไปที่จะปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นข้ออ้างในเรื่องของความด้อยการศึกษา หรือการที่ระบอบใหม่ไม่เหมาะสมกับ ผิวนิวเหลือง และในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จำนวนคนจีนได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในระยะนั้น ทำให้กรุงเทพฯ และเมืองบางเมืองของไทยดูจะกลายเป็น ไชน่าทาวน์ ส่วนปัญหาจากการที่การเมืองภายในสยามบรรจบพอดีกับการเมืองระดับโลกนี้ทำให้คนจีนในไทยถูกมองเป็นปัญหาใหญ่โตน่ากลัวกว่าปกติ ฉะนั้นจึงไม่น่าสงสัยอะไรที่ลัทธิชาตินิยมได้รับการปลุกเร้าขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วยแนวพระราชดำริว่าด้วย ชาติไทย เป็นการเสนอ ชุมชน หรือ สังคม ที่มีองค์ประกอบเป็นเอกภาพ(organic unity) เป็นชาติ ที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกันมีเอกลักษณ์ร่วมกัน มีจุดหมายปลายทางร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกันเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมที่อยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคล ซึ่งลัทธิชาตินิยมสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ตอกย้ำให้กับความเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยิ่งขึ้น เป็นการนิยามสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เข้ากับหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถาบันชาติในขณะเดียวกันเป้าหมายหนึ่งก็คือการขจัดอิทธิพลของจีนในเมืองไทย พร้อม ๆ กับการเรียกร้องให้ คนเชื้อสายจีน จงรักภักดีและปรับตัวผสมผสานจนกลายเป็นคนไทย

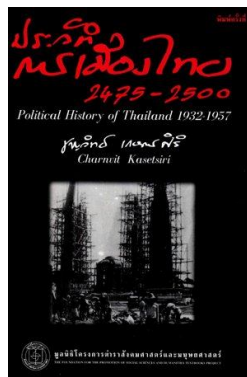
11. เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก-มาตรฐานทองคำ-ลดค่าเงินบาทและความแตกแยกในรัฐบาลของรัชกาลที่ 7

ยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับสาเหตุของการยึดอำนาจ 2475 นั้นมีเหตุผลทางด้านอุดมการณ์และทางด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลกได้มีผลกระทบต่อเมืองไทยอย่างมหาศาลในระดับของประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะชาวนาที่เพาะปลูกข้าวซึ่งเป็นสินค้าส่งออกอันดับหนึ่งของประเทศได้รับผลกระทบจากสาเหตุราคาข้างตกต่ำ และในปี พ.ศ. 2474 ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ขยายวงไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในวงของผู้บริหารจนทำให้ผู้บริหารได้ลาออกจากตำแหน่งอีกทั้งความปั่นป่วนภายในวงผู้บริหารอันเนื่องมาจากการที่รัฐบาลขาดเงินงบประมาณไประยะหนึ่งรวมทั้งอังกฤษได้ประกาศออกจากมาตรฐานทองคำในเดือนกันยายน 2474 ได้สร้างความตระหนกตกใจไปทั่วโลกด้วย ส่วนการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของไทยนั้นมีความเห็นที่แตกต่างของสองฝ่ายในการแก้ไขปัญหาในระยะนั้นคือ แนวคิดของกระทรวงพระคลังฯ และที่ปรึกษาเป็นแบบอนุรักษนิยม ยึดมั่นในการที่จะปรับดุลงบประมาณไม่ให้มีการใช้จ่ายเกินรายได้โดยให้อยู่กับมาตรฐานทองคำต่อไป ไม่ปรับค่าของเงินบาท ผลก็คือทำให้การค้าตก สินค้าไทยโดยเฉพาะข้าวมีราคาสูงไม่สามารถจะแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้

เพื่อให้เห็นภาพของความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและความขัดแย้งในรัฐบาลของรัชกาลที่ 7 ต่อการเผชิญปัญหานี้ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจได้หนักหน่วงยิ่งขึ้น รัฐบาลขาดเงินที่จะใช้จ่าย ต้องดึงจากบ่อนอื่น ๆ มาแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ทำให้มีข่าวลือต่าง ๆ นานาเกิดขึ้นเป็นผลให้เสถียรภาพของรัฐบาลสั่นคลอน เมื่อรัฐบาลประสบปัญหาเศรษฐกิจและการขาดเงินก็เป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องขึ้นภาษีอากรหรือไม่ก็หาเงินกู้ในกรณีของรัฐบาลสยามตอนนี้การกู้เงินจากต่างประเทศดูจะเป็นหนทางต้น ดังนั้นรัฐบาลก็มีทางเลือกเหลือเพียงการขึ้นภาษีพร้อม ๆ กับการตัดรายจ่ายของงบประมาณ ในการขึ้นภาษีดังกล่าวก็ต้องเล็งเป้าว่าจะเก็บจากใคร กลุ่มใด ซึ่งในสังคมสยามก็มีคนชั้นสูง คนชั้นกลาง และคนชั้นล่าง

12. สรุป

การยึดอำนาจ 2475 เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของสยาม โดยมีปัจจัยด้านอุดมการณ์และการก่อตัวของชนชั้นใหม่ เป็นปัจจัยที่สำคัญของการยึดอำนาจในครั้งนี้ เป็นปัจจัยหลักที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวพอสมควร ส่วนการทำความเข้าใจต่อการยึดอำนาจ 2475 นั้นจะต้องดูทั้งสองด้านดังกล่าว มิฉะนั้นแล้วก็จะวนเวียนอยู่กับปัญหาของความพร้อมหรือไม่พร้อมของสยาม หรือ ปัญหาการชิงสุกก่อนงาม หรือ ปัญหาแนวพระราชดำริ ทั้งหลายที่วนเวียนอยู่แบบหาทางออกไม่ได้ในวงวิชาการทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของไทย

ข้อมูลที่น่าเสนอมาจากหนังสือเล่มนี้